In the park gravelled paths were found. It was established, that in the Platter family period (the 19th century) the width of the gravelled circle of the parterre was 3.5 to 3.8 m. Dimensions of the gardener's house were 14x8 m, its foundation was 0.8 m wide and 0.9 m deep.

During the investigation 1096 finds were collected (see table 1 and 2). These were bricks and their fragments, roof tiles, mortar, glass, frame fittings and hinges of the windows, nails, stove-tiles, shards of pots, plates, bowls, cups, bottles and other vessels, animal bones, cartridge cases, horseshoes, a bicycle chain and a rasp. Stove-tiles were the most numerous finds: 647 fragments were discovered. Among them vessel-shaped stove-tiles dominated: 635 fragments were collected. The finds dated to the 15th – 20th century.

SUDOTOS DVARVIETĖ

Vidas SEMĖNAS

2005 m. vykdyti archeologiniai tyrinėjimai Sudotos kaime (Švenčionių r.), privačiame sklype, Sudotos ežero ŠV pakrantėje. Projektuojamoje pastatų vietoje (kelio Švenčionėliai–Sariai P pusėje) archeologinių paminklų nėra, tačiau į Š nuo kelio Švenčionėliai–Sariai, geležinkelio Turmantas–Vilnius Š pusėje yra Sudotos pilkapynas.

Sklypo ŠV pakraštyje prieš archeologinius žvalgomuosius tyrinėjimus išsiskyrė kalniukas, išoriškai panašus į pilkapio sampilą. Pasirinkti tyrinėjimai perkasomis, nes nenorėta sunaikinti galimo pilkapio sampilo, akmenų vainiko ar griovių. Iš viso ištirtas 64,5 m^2 plotas.

Tyrimų metu aptikta buvusios sodybvietės, priklausiusios dvarui, pamatų liekanos, nustatytos molinių krosnių liekanos. Aptikta žiestos glazūruotos ir neglazūruotos keramikos šukių, plokščių koklių ir jų kaklelių duženų, stiklo šukių. Kultūrinį sluoksnį pagal keramikos radinius galima datuoti XVII–XIX a.

SUDOTA MANOR SITE

In 2005 during the archaeological survey of the Sudota village performed at the private plot 64.5 m^2 were explored. The manor-site was localised. According to the pottery finds the cultural layer was datable to the 17th – 19th century.

TUSKULĖNŲ DVARO TERITORIJA

Vytautas URBANAVIČIUS

Tuskulėnų dvaro parkas yra Vilniuje, Žirmūnuose, šalia Vidaus reikalų ministerijos kultūros ir sporto rūmų. Iš V pusės parką riboja Žirmūnų gatvė, jai statmena Sporto gatvė, iš P – minėtų rūmų teritorija ir lauko teniso kortai. Rytuose dvaro teritorija nusileidžia į Neries slėnį.

Dvaras žinomas nuo XVI a. kaip Lietuvos didžiųjų kunigaikščių valda. Vėliau jo šeimininkai keliskart keitėsi, kol po Antrojo pa-

saulinio karo jo teritorija buvo perduota NKVD tarnyboms. Iki tol dvaro teritorija buvo aptverta mūrine tvora. Naujieji šeimininkai užtvėrė dar ir kitą, medinę tvorą, kuri dvaro parką padalijo pusiau. Š dalis, kartu su XIX a. pradžios Karolio Podčašinskio suprojektuotu centriniu namu ir oficina, buvo apgyvendinta kariškių ir sukarintų visuomeninių organizacijų, P liko parkas ir dalis ūkinių pastatų. Parke nuo 1944 m. pabaigos iki 1947 m. pradžios buvo užkasinėjami KGB požemiuose sušaudyti asmenys. Pastačius minėtus kultūros rūmus, ši parko dalis buvo paversta poilsio zona (skveru). Mūrinė tvora šioje dalyje buvo išgriauta. Teliko tik jos atkarpa, skyrusi kariškių užimtą parko dalį nuo Žirmūnų gatvės. Jos ilgis palei gatvę – 40,5 m. Prie išlikusios dalies statmenai jai prijungta minėta medinė tvora. Kariškių užimtoje pusėje pristatyta laikinų medinių ir mūrinių statinių – garažų ir sandėliukų.

Kiek ir kokių pastatų būta toje skveru paverstoje parko dalyje, nustatyti nepavyko. Žinomas tik 40 m ilgio ir 9 m pločio garažas, kuriame buvo užkasti 593 po karo sušaudyti asmenys. Tai nustatyta tyrimų metu, kuriuos parke 1994–1996 ir 2003 m. atliko PTC LP. Iš viso ištirti 724 asmenų palaikai, kurie palaidoti minėto garažo vietoje pastatytame požeminiame kolumbariume.

Šis kolumbariumas tapo pagrindiniu naujai kuriamo Tuskulėnų rimties parko objektu. Rimties parkas kuriamas kaip Aukų muziejaus filialas ir apims taip pat išlikusius Tuskulėnų dvaro pastatus bei atokiau stovintį atskirą vienaukštį pastatą, vadinamą F. Valickio vila.

Šių pastatų restauravimo konkursą laimėjusi UAB „Ekstra statyba“ kreipėsi į PTC LP, prašydama ištirti išlikusios mūrinės dvaro tvoros dalies pamatus. Rugpjūčio 10 d. buvo sutarta atlikti ir F. Valickio vilos tyrimus. Tyrimai liepos mėnesį pradėti dvaro pastatų aplinkoje.

Iš dvaro pastatų šiuo metu tėra išlikęs tik centrinis namas Neries viršutinės terasos pakraštyje ir oficina, pastatyta statmenai centriniam namui, 29 m nuo jo į V pusę. Oficina yra lygiagreti Sporto gatvei. Prie oficinos ŠV kampo primūryta tvora, besitęsianti link Žirmūnų gatvės ir sudaranti oficinos Š sienos tęsinį. Už 17 m nuo oficinos tvora stačiu kampu pasisuka į P pusę ir palei Žirmūnų gatvę tęsiasi dar 40,5 m. Toliau ji nugriauta. Išorinė jos pusė lygi, vidinė su arkos formos 2,5 m ilgio, 1,6 m aukščio, 35 cm gylio nišomis (XXXIX pav.).

Mūrinės tvoros prie oficinos pamatų tyrimai. Siekiant išaiškinti tvoros pamatų gylį ir storį, abiejose pusėse iškasta po 1 m^2 dydžio šurfą. Tvoros išorinėje pusėje, prie Žirmūnų gatvės 50 cm gylyje pasiektas įžemis – žvyras su pilkšvu priemoliu. Šiame gylyje plytos klotos ant giliau esančios akmeninės pamatų dalies, sumūrytos iš lauko riedulių, kurių skersmuo siekia 50 cm. Vidaus pusėje akmeninė pamato dalis platesnė, kai kur siekia 1 m (priklausomai nuo akmenų dydžio). Pamato apačia nuo dabartinio žemės paviršiaus buvo apie 1 m (H_{abs} 99,90 m).

Tvoros ŠV kampe vidinėje pusėje pamato apačioje rasta pora stambesnių akmenų, išsikišusių į vidaus pusę (XL pav.). Čia šurfas padidintas iki 2x2 m. Šioje vietoje žemė iškasinėta ir permaišyta, joje įvairiame gylyje rasta XX a. daiktų, daugiausia nebereikalingų mechanizmų ir detalių, konservų dėžučių ir kitokio šlamšto. XX a. žmogaus gyvenimo reliktų rasta ir kituose tvoros vidiniuose pasieniuose. Vidinėje tvoros pusėje rasti keli geležiniai statybininkų įrankiai, galėję priklausy-

ti ir senesnių laikų meistrams. Už 5 m nuo ŠV tvoros kampo apie 30 cm gylyje rastas deformuotas geležinis kirvis. Panašios formos kirviai XV–XVI a. kaimuose vyrams buvo dedami į kapus. Už poros metrų į Š prie tos pačios sienos pusmetrio atstumu vienas nuo kito rasti dar du daiktai: mūrininko plaktukas ir kablys medinėms konstrukcijoms sujungti.

Analogiška padėtis buvo ir prie tvoros, einančios palei Sporto gatvę. Čia tvora už 17 m rėmėsi į oficinos V galą (XLI pav.). Tvoros ištirtos dalies aplinkoje kultūrinio sluoksnio nerasta – ji statyta tuščioje vietoje.

Mūrinės tvoros, jungusios centrinį namą su oficina, pamatų tyrimai. Tvora yra jungusi centrinio namo ŠV ir oficinos ŠR kampą taip, kad sudarė šių abiejų pastatų Š sienų tęsinį. Tvora nugriauta XX a., žemės paviršiuje jos pėdsakų nematyti. Tvoros pamato viršus aptiktas iki 10 cm gylyje, praktiškai tik praskutus žemės paviršių. Pamatui iškastas iki 1,3 m pločio griovys, kurio gylis nuo dabartinio žemės paviršiaus yra apie 90 cm. Tik prie oficinos kampo tvoros pamato aukštis siekia 1 m. Pamato padas sukrautas iš stambių riedulių, viršijančių 50 cm skersmenį. Viršutinioji dalis arčiau žemės paviršiaus mūryta iš plytų ir akmenų. Jos storis siekia 90 cm. Keliose vietose yra žymūs pamato paaukštėjimai – spėjamos tvoros atramų vietos. Architekto N. Kitkausko skaičiavimu, atramos viena nuo kitos buvo nutolusios maždaug per 4 m. Pamatas buvęs panaudotas ir vėlesnių laikų tvorai. Abipus įvažiavimo į kiemą aptiktos dvi betoninės banketės geležinėms tos tvoros vartų atramoms. Pamato apačia guli ant nejudintos žemės. Tai stambus žvyras su smėliu.

Ištirtas apie 60 m^2 plotas. Bendras Tuskulėnų dvaro kieme ištirtas plotas – 130 m^2. Kultūrinio sluoksnio pėdsakų neaptikta.

F. Valickio vilos tyrimai. F. Valickio vila – tai vieno aukšto mūrinis namas tarp VRM kultūros rūmų ir Neries. Tai apleistas pastatas, be langų, sunykusiu stogu, ant kurio jau paūgėję medeliai (XLII pav.). Įjungus jį į Tuskulėnų memorialą ir nutarus pritaikyti muziejui, prireikė po visu namu įrengti rūsius. Iki šiol mūrinis rūsys buvo tik po namo Š trečdaliu. Likusią dalį reikėjo ištirti.

Namas yra 20 m ilgio, ištęstas P–Š kryptimi. Jo Š galas yra 12 m, P – 14,7 m pločio. P galas – tai savotiškas 6,2 m pločio priestatas, ištęstas R–V kryptimi. Viduje tai 13,2x4,7 m dydžio patalpa, sąlyginai pavadinta P patalpa. Joje būta vidinių pertvarų ir laiptinės, kurios, prasidėjus šio namo restauravimui, buvo išgriautos. Tyrimų pradžioje patalpa buvo jau vientisa. Visų jos sienų storis –apie 70 cm. Už 3,6 m į V nuo R sienos yra 1,2 m pločio durys į vidurinę 11,1 m dydžio, 6,8 m pločio patalpą.

Šios patalpos Š sienoje, 4 m į V nuo R sienos yra 90 cm pločio durys į Š patalpą (durų ir langų belikusios tik angos, vietomis – staktos). Po šia patalpa yra du iš plytų mūryti ir vienas su kitu sujungti rūsiai, tad archeologinių tyrimų čia nereikia. Jie pradėti nuo viduriniosios patalpos.

Pradedant tyrimus vidurinioji patalpa taip pat buvo vientisa – pertvaros ir lubos išgriautos, grindys išimtos, likę tik mūriniai pertvarų pamatai. Sienose išlikusios grindų sijų nišos. Sprendžiant pagal išlikusius pamatus, dvi sienos šią patalpą dalijo į 3 kambarius (XLIII pav.). Vienos sienos 40 cm storio pamatas išmūrytas skersai patalpos P–Š kryptimi, 4,4 m į R nuo V sienos. Į R nuo šio pamato (sienos) buvęs 6,8x6,3 m dydžio kambarys. Likusi (V) viduriniosios patalpos dalis buvo padalinta į dvi dalis. Išliko šias dalis skyrusios sienos mūrinis pamatas. Viena (P) dalis

buvo 4,4x4,1 m dydžio, antroji (Š) – 4,4x2,3 m. Abi dalys atskirtos, tarpusavyje nesujungtos (durų angų pėdsakų nėra).

Šis viduriniosios patalpos išplanavimas nėra pirminis. Maždaug 25 cm giliau yra dar du analogiški pamatai, ant kurių stovėjusios sienos patalpą taip pat dalijo į 3 dalis. Skersinės P–Š kryptimi ėjusios sienos pamatas buvęs apie 50 cm storio ir išmūrytas 3,1 m į R nuo pastato V sienos. Nuo šio pamato statmenai R–V kryptimi eina dar vienas pamatas, viduriniosios patalpos V dalį dalydamas į dvi beveik lygias dalis: vieną 3,1x3,1, kitą – 3,1x3,2 m dydžio.

Šis pamatas kerta skersinį viduriniosios patalpos pamatą ir tęsiasi į R pusę dar apie 5,5 m, P pusėje išplatėdamas iki 2,2 m. Greičiausia tai didelės krosnies padas.

Chronologinis skirtumas tarp abiejų pamatų neturėtų būti didelis, jis neturėtų viršyti pusės šimtmečio. Vilos statybos pradžia siejama su caro žandarų generolo A. Losevo vardu ir datuojama 1866 m. 1928 m. jau apgriuvusį pastatą įsigijo inžinierius F. Valickis ir atliko jo kapitalinį remontą. Greičiausia šio remonto metu namas buvo perprojektuotas. Yra vilčių šį spėjimą patikrinti, nes muziejus stengiasi gauti medžiagos iš Lenkijoje esančio F. Valickio archyvo.

Atrodo, kad A. Losevas šį namą taip pat statė netuščioje vietoje. Viduriniosios patalpos centre R–V kryptimi einantis pamatas įgilintas beveik iki 1 m nuo grindų, jo mūrui panaudotos didelės plytos su braukomis. Visos ankstesniojo pamato plytos yra raudonos spalvos ir didesnės, tuo tarpu vėlesniojo – gelsvos ir mažesnės, charakteringos jau XX a. Be plytų, tyrimų metu rasta čerpių suapvalintais galais, XX a. būdingų koklių dalių, kalvio darbo vinių, stiklinių ir molinių indų dalių, puodų šukių. Tarp jų yra puoštų banguotomis linijomis, kas leistų jas datuoti ankstesniu nei XIX a. laikotarpiu. Pastate rasti ir keli kiti buityje naudoti daiktai: geležinis skiltuvas, sulūžęs geležinis kriauninis peilis, geležinė stačiakampė diržo sagtelė, keli neaiškios paskirties geležinių daiktų fragmentai, pusapskritimio formos geležinis apkalas.

Siekiant išaiškinti pastato pamatų gylį, trijose viduriniosios patalpos vietose iškasta po šurfą. 1x0,5 m dydžio šurfas iškastas palei R, kitas 1x1 m dydžio – palei P taip, kad užkabintų durų angos kraštą, trečias 1,5x1,5 m dydžio – PV patalpos kampe. Paskutinysis turėjo padėti atsakyti į klausimą, ar platesnioji (P) pastato dalis su pagrindine statyta kartu, ar tai buvęs priestatas. Nustatyta, kad visi namo pamatai mūryti vienu metu iš iki 25 cm skersmens riedulių apie 1 m gylio griovyje, kurio dugne buvo vidutinio stambumo žvyras. Reljefas į P pusę šiek tiek žemėja. Tas žemėjimas pastebimas ir gretimoje P patalpoje. Ypač ryškus jis šios patalpos PR kampe. Prieš statant namą reljefas lygintas šlaitą (tai galėjo būti ir dauba) užpilant atvežta žeme. Žemė vežta iš kapinių – pastato kampe rastas vaiko kaktikaulis.

Visa pastato P siena statyta jau judintoje žemėje. Tai rodė net pamato apačios lygyje ($H_{abs.}$ 100,50 m) randami apdegę ir apsilydę nuo karščio plytgaliai bei plokščių čerpių nuolaužos.

Patalpos centre, maždaug 1 m nuo Š sienos pamato, 2,8 m gylyje nuo buvusių grindų rasta arka, primenanti krosnies pakurą (XLIV pav.). Jos plytos perdegusios, suaižėjusios, nuo karščio apsilydžiusios. Arkos storis viršuje yra tik vienos plytos ilgio, tų plytų viršutinėje arkos dalyje teišlikusios dvi eilės. Arkos vidinės dalies plotis – apie 1 m, aukštis – apie 50 cm. Atkastos pado dalies ilgis – apie 2 m. Gylis nenustatytas – detalesni tyrimai yra rizikingi. Jau

dabar pasiektas 3 m gylis nuo buvusių grindų (nuo namo pamato viršaus), t. y. apie 2 m žemiau pamatų apačios. Dirbta kartu su statybininkais, kurie pamatus tvirtino betoninėmis banketėmis. Vėliau jos bus sujungtos ir taps vieningomis naujojo rūsio sienomis. Arkos viršus apytikriai yra būsimo rūsio grindų lygyje. Kasti giliau, nebaigus tvirtinti pamatų ir įrengti rūsį, pavojinga. Be to, darbas užtruktų, jau buvo spalis, kiekvienu momentu galėjo prasidėti lietūs, o namas be stogo. Arka tokios būklės, kad ją būtina iš karto konservuoti, o tokiems darbams nebuvo pasirengta. Spėjant pagal analogijas (lyginant su krosnių liekanomis, rastomis prie Sporto rūmų), radinys gali siekti XVI a. ir tapti unikaliu naujojo muziejaus eksponatu. Remiantis šia prielaida, arką nutarta užpilti, uždengti taip, kad virš jos galėtų dirbti statybininkai, ir tyrimus baigti kitą sezoną. Be to, sprendžiant pagal panašių perdegusių plytų nuolaužas, rastas šalia vilos P pamato, tokių statinių kaip ši arka galėjo būti ir daugiau. Taip pat ir vilos pamatų išorėje.

2005 m. dviejose vilos vidaus patalpose ištirtas bendras 72 m^2 plotas. Tyrimus būtina tęsti kitais metais.

TERRITORY OF THE TUSKULĖNAI MANOR

In 2005 archaeological investigations were performed in 3 spots of the Tuskulėnai manor territory: along the fence next to the officine (Fig. XXXIX), along the fence between the central palace and the officine (Fig. XL, XLI) and finally in the villa of F. Walicki (Fig. XLII). No cultural layer was present along the fence; only 3 iron tools left by the workers were discovered: an axe, a hack-hammer and a hook used to join wooden constructions. Inside the villa built in 1866 m at the depth of 2.8 m counting from the former floor level an arch bearing resemblance to a fire-chamber was discovered (Fig. XLIII-XLIV). The total area investigated along the fences was 130 m^2, and 72 m^2 were investigated in the villa.

ANYKŠČIŲ DVARVIETĖ

Gintautas ZABIELA

2005 m. spalio mėn. LII Anykščių dvarvietės PR dalyje vykdė žvalgomuosius archeologinius tyrinėjimus. Čia dar 2005 m. vasarą į PR nuo cerkvės, nuo Dvaro gatvės iki medinio pastato „SOS vaikai“ R kampo lygiagrečiai Biliūno gatvei buvo savavališkai iškastas 40 m ilgio, 1,2–2 m pločio, 1,65–2,20 m gylio kanalizacijos trasos griovys. KPD Utenos teritorinis padalinys šiuos darbus sustabdė. Tirtas iškasto trasos griovio (iš viso 44 m^2) dugnas bei fiksuotos sienelės.

Anykščių dvarvietė žinoma nuo 1990 m., kai buvo surasta pati dvarvietė, nustatytos jos kultūrinio sluoksnio paplitimo ribos (G. Zabiela, Anykščių rajono 1990 metų archeologinės ekspedicijos ataskaita, *LIIR*, f. 1, b. 1710, p. 7–35). 1991 m. dvarvietę plačiau tyrinėjo LII archeologas Giedrius Puodžiūnas (*ATL 1990 ir 1991 metais*, V., 1992, t. II, p. 44–48). 1993 m. dvarvietės PR dalyje iškasta 17 šurfų (17 m^2), cerkvės vietoje ir į PR nuo jos aptikta XVI–XVII a. pastato (įvar-

XXXIX pav. Tuskulėnų dvaro tvoros V dalies kiemo pusė tyrimų metu. *V. Urbanavičiaus nuotr.*
Fig. XXXIX. W part of the fence of Tuskulėnai manor from the side of the yard during the investigation.

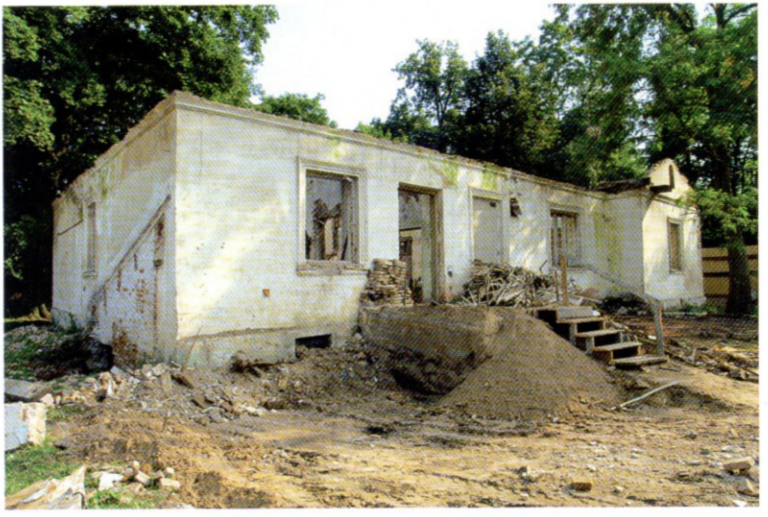

XL pav. Tvoros ŠV kampo pamatas iš PR pusės. *V. Urbanavičiaus nuotr.*
Fig. XL. Foundation of the NW corner of the fence from SE.

XLI pav. Tvoros, jungusios Tuskulėnų dvaro rūmus su oficina, pamatas. Vaizdas iš R pusės. *V. Urbanavičiaus nuotr.*
Fig. XLI. Foundation of the fence which used to connect the Tuskulėnai Manor palace with the officine. View from the E.

XLII pav. F. Valickio vila restauravimo pradžioje. Vaizdas iš ŠV pusės. *V. Urbanavičiaus nuotr.*
Fig. XLII. Villa of F. Walick in the beginning of restoration. View from the NW.

XLIII pav. F. Valickio vilos viduriniosios patalpos pertvarų pamat ir krosnies padas. Vaizdas iš ŠR pusės. *V. Urbanavičiaus nuotr.*
Fig. XLIII. Foundations of the inner walls of the central room of the F. Walicki's villa and kiln bottom. View from the NE.

XLIV pav. Krosnies keramikai degti liekanos būsimame rūsyje. Vilos P patalpa. Vaizdas iš ŠR pusės. *V. Urbanavičiaus nuotr.*
Fig. XLIV. Remains of the ceramic kiln in the future cellar. The S room of the villa. View from the NE.